

ANADİL EĞİTİMİNİN TOPLUMSAL İŞLEVİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

An Examination On The Social Function Of Mother Tongue Education

Reference: Yargül, G.; Kazak, A.; Kumbasar, E. & Kurt Hatırnaz, A. (2020). "Anadil Eğitiminin Toplumsal İşlevi Üzerine Bir İnceleme", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(38): 2192-2200

Öğretmen Görkem YARGÜL

Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Samsun/Türkiye
ORCID ID: 0000-0001-7229-3402

Öğretmen Ali KAZAK

Nedime Serap Ulusoy Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Samsun/Türkiye
ORCID ID: /0000-0002-5911-5924

Öğretmen Elif KUMBASAR

Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Samsun/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-8117-4904

Öğretmen Ayça KURT HATIRNAZ

Şehit İlhan Hamlı Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Samsun/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-6342-9896

ÖZET

Eğitim kurumu tarih içerisinde dönemlere göre farklılaşarak günümüzdeki yapısına kavuşmuştur. Bu haliyle eğitim, toplumun anlaşılması ve değerlendirilmesinde temel kurumlardan biri olarak ele alınmaktadır. Eğitim modern toplumda birçok işlevi yerine getirmektedir. Söz konusu işlevler eğitimin birey ve toplum için kültürel, ideolojik, iktisadi, psikolojik bakımlarında yeri doldurulamayacak bir kurum olmasını sağlamaktadır. Bu kurum aracılığıyla sağlıklı, güvenli ve öngörülebilir bir toplum oluşturulmakta ve sürekliliği sağlanmaktadır. Eğitim kurumunun sistematik bir yapıya kavuştuğu okullarda ana dilinin bir müfredat içerisinde genç bireylere aktarılması neredeyse evrensel bir olgudur. Bu bağlamda ana dili eğitiminin toplumda birçok işlevi yerine getirdiği bilinmektedir. Bu makalede bu işlevler bilişsel düzeyin geliştirilmesi, ulusal bilinç ve kimliği oluşturulması ve kültürel değer ve yargıların aktarılması olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ana Dil Eğitimi, Bilişsel Düzey, Ulusal Bilinç, Kültürel Değer

ABSTRACT

The education institution has attained its current structure by differentiating according to the periods in history. By this direction education is considered as one of the basic institution for understanding and evaluating the society. Education fulfills many functions in modern society. These functions ensure that education becomes an irreplaceable institution in cultural, ideological, economic and psychological care for individuals and society. Through this institution, a healthy, safe and predictable society is created and its continuity is ensured. Transferring the mother tongue to young people within a curriculum in schools where the educational institution has gained a systematic structure is an almost universal phenomenon. In this context, it is known that mother tongue education fulfills many functions in society. In this article, these functions are discussed as improving the cognitive level, creating national awareness and identity and transferring cultural values and judgments.

Keywords: Mother Tongue Education, Cognitive Level, National Consciousness, Cultural Values.

1. GİRİŞ

Türk Dil Kurumu eğitimi; "Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye" olarak tanımlamaktadır (TDK, 2020). Kavramın bu tanımı söz konusu kurumun işlevi doğrultusunda tanımlanmasına bir örnektir. Gerçekten de eğitim kurumu aracılığıyla çağdaş toplumun yapısal unsurları ile beraber bireyin içerisinde yaşadığı toplumun bilgi ve değerleri bireylerin dikkatine sunulmaktadır. Söz konusu olgu bireyin toplumsal yanına işaret etmekte, bu haliyle kurumun varlığı insanlık tarihi kadar gerilere gitmektedir.

Eğitim kurumu günümüzde varlığını kurumsal yapılar olarak okullar aracılığıyla sürdürmektedir. Antik yunan uygarlığı ile anılan bu kurumun içerisinde bireyler eğitim kurumunun amaçlarının gerçekleştirilmesi üzere bir arada bulunur, toplumun sürekliliğini sağlama kabiliyet ve donanımına sahip olmak için belirli bir müfredat doğrultusunda yetiştirilirler. Söz konusu tarihsel süreç

içerisinde kurumun neredeyse varlık sebeplerinde birisi olan anadili eğitimi bu makalenin konusunu teşkil etmektedir.

Ana dili, dilbilimciler tarafından çoğunlukla yeni bireyin içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde yani doğal ortamında öğrendiği ilk dil olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle ana dilinin öğrenilen bir dil olmadığı daha çok edinilen veya kazanılan bir dil olduğu sıkça vurgulanmıştır. Söz konusu kavram sıkça ana dil kavramı ile karıştırılmaktadır. Ana dili bu başlığın önceki satırlarında aktardığımız tanım çerçevesinde değerlendirilmesi gerekirken ana dil birden çok dile kaynaklık eden, içerisinden birden çok dili doğuran kaynak dil anlamında kullanılmalıdır. Ana dil Dünyada içerisinde birçok akraba dili doğuran ana dillerin sayısı sınırlı olup, Fransızca ve Latince gibi dilleri imlemek üzere kullanılan bir kavramdır (Sinan, 2006). Bu çerçevede bu makalede ana dili eğitimi Türkçe eğitimi olarak ele alınacaktır.

Bu makalede Türkçe eğitimi toplumun yapısı içerisinde sahip olduğu işlevler bakımından ele alınacaktır, dolayısıyla makalede işlevselci bir yaklaşım ve analiz düzeyi benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre; "bütün sosyolojik olgular ya da bir toplumsal yaşantının bütün öğeleri, bütün boyutları işlevsel çözümlemeyle anlaşılır. Çünkü işlevselcilerin gözünde toplum bir işlevler bütünüdür" (Ergun, 2008: 130).

2. EĞİTİM KURUMLARININ TARİHÇESİNE KISA BİR BAKIŞ

Arkeoloji literatürü insanların henüz avcı-toplayıcı döneminde mağaralara sanat eseri denilebilecek türden çizimler yaptığını göstermektedir. Bu çizimlerin dini törenlerle birlikte çocukların av yaşamı ile ilgili eğitimlerinde kullanıldıkları düşünülmektedir. Bu çizimler vasıtasıyla çocuklar avcılık ve doğada var olma gibi yaşamsal öneme sahip meziyetleri tehlikeye girmeden öğrenmişlerdir. Böylesi bulgular eğitim kurumunun tarihinin insanlığı kadar eski olduğunun düşünülmesine neden olmuştur. Ancak söz konusu olan eğitim kurumunun yapılaştığı bir mecra olarak okul ele alındığında; sistematik eğitim kurumu olarak okulun tarihi Sümerlerden itibaren ele alınmaktadır. M.Ö 4000-3000 yılları arasında ileri bir uygarlık düzeyine erişen Sümerlerde çocukların isteği ve talebi göz önünde bulundurulmadan zaman zaman şiddetinde bir aygıt olarak kullanıldığı okullarda eğitim verilmiştir. Bu okullarda yazmanların yetiştirilmesi hedeflenmiş, sözcük ve dil kullanımı ile beraber edebi eserlerin kopyalanması yapılmıştır. Bu haliyle okul mesleki eğitim veren bir kurum olarak değerlendirilmektedir (Yapıcı, 2004). Eğitimin mesleki eğitim ile birlikte ele alınarak bu doğrultuda değerlendirilmesi Sümerlere has bir uygulama değildir. Nitekim erken dönem Mezopotamya ve Mısır kültürlerinde eğitim tapınak ve saray kontrolünde yapılırken ilköğretim sonrasındaki aşamada eğitim devletin ihtiyaç duyduğu iş gücüne yönelik niteliklerin bireye kazandırılması yönünde devam etmiştir.

Örgün eğitimin ortaya çıkışının tarihi oldukça eski dönemlere kadar götürülebilmektedir. Birçok çalışma göstermektedir ki bugün birçok yönüyle tanınan ve eğitim sistemi tartışmalarının merkezinde bulunan antik Yunan arkaik dönemi eğitim sistemi de kendisinden önceki dönemlerin mirası üzerine kurulmuştur. Bu dönemlerde yurttaşların gelirlerinden ayırarak yaptıkları ödemelerle gelişen özel eğitim anlayışının hâkim olduğu bilinmektedir. Bu haliyle eğitim sistemi Helenistik dönemden sonra kurumsal bir kimlik kazanmıştır. Eğitim sisteminin nihai gayesi geleneksel toplum yapısının sürdürülmesi ve kent devletinin gelecek yurttaşlarının seçkin birer vatandaş olarak yetiştirilmesi olmuştur. Bu doğrultuda mitolojik motifler içerisinde erdemli ve cesur savaşçıların destanlarını konu edinen Homeros ve Hesiodos'un metinleri bir yandan okuma yazmanın öğrenildiği temel metin olmuş bir diğer yandan Yunan tanrılarını ve tanrı-insan ilişkilerini anlamalarını sağlayarak dini eğitimin temelini sağlamıştır. Kent devletlerinin genişleyerek krallık biçiminde örgütlenmesi sonucunda ise eğitim sistemi yaygınlaşarak kurumsallaşmıştır. Bu yaygınlaşma kültürün yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir (Çam, 2016).

Eğitim sistemi ve kurumlarının tarihçesi içerisinde önemli bir bölüm de ortaçağda bu alanla ilgili yaşanan gelişmelerdir. Frenk kralı Şarلمان'ın (Charlemagne) büyük bir imparatorluk kurma düşüncesi kendisinin Avrupa'nın tamamında geçerli olacak standartların ihtiyacını hissetmesine

neden olmuştur. Söz konusu standardizasyon düzen anlayışı ve askeri sistemlere olan inançla birleşerek Şarlman'ın eğitim alanını yapılandırmasını sağlamıştır. Bu dönemde imparatorluğun çeşitli bölgelerine devlet görevlileri gönderilerek kilise görevlilerinin bilgi düzeyi ölçülmüş, çeşitli ek düzenlemeler ile günümüzdeki anlamıyla ilk ve ortaöğretim temelleri atılmıştır. Bu dönemde günümüzde kullanılmaya devam eden harf sistemi ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmış, Şarlman'ın reformlarını Büyük Alfred devam ettirmiştir. Ancak belirtmek gerekir ki bu reformlar büyük halk kitleleri ile ilgili bir değişikliğe neden olmamış, eğitim imkânlarına sahip sınırlı sayıdaki seçkinin eğitime ulaşmasını kolaylaştırıcı bir işleve sahip olmuştur. Ortaçağda sıradan bir vatandaş ömrü boyunca eğitim kurumlarına girememiş, yaygın eğitim düşüncesinden payını alamamıştır (Gümüş, 2020: 28-29).

10-11.yy'lara gelindiğinde ise eğitim sistemi önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu gelişimin arkasında birçok sebep bulunmaktadır. Yaşanan iktisadi gelişim ve buna bağlı olarak gelişen şehirlerde ortaya çıkan entelektüel yaşam, İslam fethi ile İspanya'da gelişen düşünce akımları ve bu akımların işlendiği eserlerin çeşitli vesilelerle Avrupa'ya ulaşması, Haçlı seferleri ile doğudaki teknik bilginin batıya taşınması bu sebepler arasında zikredilebilir. Bu durum eğitimin ruhban okullarına has olması, seçkinlerin dahi okuma yazma bilmemesi ve sıradan bir vatandaşın herhangi bir eğitim kurumuna gitmemesi şeklinde betimlenecek ortaçağ eğitim yaşantısını dönüşüme uğratmıştır. 11. yy sonlarında kilise eski bilgilerin tekrarı ile yetinmemeye başlamış, kentleşme ile birlikte aydınların şehirlerde yaşamaya başlaması ile üniversiteler gelişmeye başlamıştır. İktisadi istikrar ve şehir yaşamında aydınların yetişebileceği sosyal çevre eğitimin kilisenin tek elinden çıkarak özerklik kazanmasına ön ayak olmuş, eğitimin Manastır ve Katedrallerden üniversitelere geçmesi daha laik bir ortamın oluşmasını sağlamış, bu ortamlarda yapılan tartışmalarla ezber ve kopyalama metodu yerine soru cevaplarla öğrenci merkezli bir anlayışa bırakmıştır. Eğitim sistemindeki bu hareketlilik batı dünyası ve Hristiyanlığın sistematik bir sorgulamasını beraberinde getirmiştir (Sebetci, 2016).

Modern dünyanın bilimsel, siyasal, kültürel ve endüstriyel olmak üzere dört devrimle başladığını bu devrimlerin radikal değişikliklerle dünyanın çehresini değiştirdiğini iddia eden Jeanniere bu devrimlerin içeriğini detaylandığı makalesinde kimilerince modernitenin geri döndürülemez ve değişmez algılandığını belirtmektedir (Jeanniere, 1994). Böylesi radikal bir değişiklikle başlayan modern dünya şüphesiz eğitim kurumları ve sistemi ile ilgili de köklü değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemde modern endüstri toplumunun ortaya çıkardığı bir yapı olarak zorunlu eğitim tartışmalarında ön plana çıkmaktadır. Zorunlu eğitime ilişkin yargılar çeşitlense de bu olgu endüstrileşme, kitle iletişimi ve kentleşme gibi olgularla ilişkili olarak ele alınmaktadır. Modern dünyada ortaya çıkan yeni okul toplu öğrenme, profesyonel öğreticilerin varlığı, standartlaşmış kitapların okutulması gibi özellikleriyle eski dönemlerin eğitim sisteminden farklılaşmıştır. Böylesi okullar toplumsal mühendisliğin bir aracı olarak ele alınmış, değerlendirilmiştir. Buna göre toplumun ve genel olarak insanlığın geliştirilmesinde okulların önemli bir rolü vardır. Böylesi bir düşünceyle hayata geçirilen okullarda modern fabrikalara öykünülmüş ve fabrika sahiplerinin ihtiyaç duyduğu disiplinli ve itaatkâr öğrenciler yetiştirilmiştir. Okulların iktisadi sistem içerisinde ihtiyaç duyulan insan tipini bir fabrika edasıyla üretmesine ilişkin söz konusu eğitim yargısı günümüzde popülerliğini korumaktadır (Yaylacı, 2016).

Mills ABD'de iktidarın tepesinde yer alarak yönetim işini iç içe geçmiş bir sosyal ağ içerisinde gerçekleştiren kişileri incelediği ünlü eserinde bireyin yetişmesi, rol, değer gibi sosyal sorumlulukların edinilmesi sürecinde merkezi kurumların bir dönüşüm içerisine girerek bir farklılaşma yaşadıklarını ifade etmektedir. Bu şekilde farklılaşan kurumlara kilise, eğitim ve aileyi veren yazar söz konusu kurumların işlevini ordu, kapitalist şirketler ve siyasal yönetim mekanizmasına bıraktığını belirtmektedir. Ona göre aile sanayi devrimi ile yıkılmış, kilise çatışmalarda ölme cesaretine sahip birey yetiştirmeye ilgilenir olmuş, eğitim kurumu ise sadakat üretimini merkezine almıştır (Mills, 2017). Her biri oldukça spekülasyon olan bu önermeler bu yazı kapsamında tek tek ele alınmayacaktır. Nitekim bu makalenin sonraki sayfalarında eğitim

kurumunun sadakat üretmek dışında da birçok işlevi yerine getireceği aktarılacaktır. Ancak söz konusu önermeler eğitim kurumunun tarihsel süreç içerisinde değişken bir öneme sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

3. EĞİTİM KURUMUNUN TOPLUMSAL İŞLEVİ

Giddens&Sutton (2014:159) eğitim kavramını “En yaygın biçimde zorunlu eğitim yoluyla, kuşaklara bilgi ve beceri aktarımını sağlayan ve bunları geliştiren bir sosyal kurum” olarak tanımlamaktadır. Yazarlar eğitim kavramının kökenini ise şöyle aktarmaktadır; Eğitim, yeni üyeleri kendi toplumlarının bir parçası haline getirmek için, onlara bilgi, beceri ve davranış normları kazandırma sürecidir. Günümüzde eğitim genellikle ‘iyi bir şey’ olarak görülür ve eğitim sistemine içine giren ve eğitim alan insanların çoğu, onun yararlı ve gerekli bir şey olduğunu açık bir şekilde kabul eder. Ancak sosyologlar eğitim ve öğretim arasında bir ayrım yapar. Eğitim, pek çok düzenleme yanında, kişisel ufku genişleten, bilgi ve beceri kazanımını sağlayan ve bunları geliştiren bir sosyal kurum olarak tanımlanabilir. Buna karşın öğretim ise, belirli bilgi ve beceri türlerinin önceden düzenlenmiş bir müfredat programı aracılığıyla verildiği ve genellikle belli bir yaşa kadar zorunlu olan formel ya da resmi bir süreçtir. Gelişmiş ülkelerde zorunlu eğitim giderek yüksekokul, hatta üniversite düzeyine kadar genişlemiştir.

Eğitimin tanımı ve söz konusu amacı bu makalenin konusu bakımından önem taşımakla birlikte alıntılarda aktarılan amaç ve işlevinin daha detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Akyüz’e göre eğitim ve öğretim toplumsal konumu itibarıyla bir iç olaydır. Eğitim sırasında bireyin ve toplumun iç dünyası öğrenilir, çözülür ve yeniden kurulur. Böylesi bir işlemi uygulayacak gücü ise eğitim kurumu kendi bünyesinde barındırır. Eğitim bireysel ve toplumsal bir yönü bu şekilde kendi içerisine barındırmaktadır. Toplumsal boyutu itibarıyla eğitim kurumu 19. yüzyılda toplumsal bir varlık yaratma düşüncesi ile ele alınmış, hem toplumsal hem de bireysel bakımdan idealize edilmiş tiplerin yaratılması düşüncesi 20. yüzyıla da taşmıştır. Böylece eğitim ve toplumsallık ilişkisi birçok kuramsal yaklaşımda karşılık bulmuştur. Böylesi bir kuram ortaya atan Paul Natorp’a göre insanın eğitimiyle ilgili eylemlerin bütünü toplumsal zemine yaslanmalı ve bu zeminin doğasına uygun bir biçimde şekillenmelidir. Natorp’a göre eğitimin sosyal karakterinin yanında bireysel karakteri tali bir öneme sahiptir. Asıl olan toplumsal eğitim olmaktadır. Bu görüşün daha radikal bir boyutunu Alman kuramcı Theodor Geiger ortaya koymaktadır. Ona göre eğitimin varlığı toplumun varlığı için bir zorunluluktur. Eğitimsiz bir toplum kurulamaz ve sürdürülemez (Akyüz, 2008). Eğitimin toplumsal bir zorunluluk olması ve bir toplum için oynadığı hayati rolün incelenmesi bakımından Fransız Sosyolog Durkheim’ın görüşleri büyük önem taşımaktadır.

Durkheim eğitimi toplum içerisinde karşıladığı işlevi bağlamında ele almaktadır. İşlevselciler de bu yazının önceki paragraflarında belirtildiği üzere eğitimin toplumun ihtiyaç duyduğu birey tipini yetiştirmesi bakımından önemli bir sosyal kurum olduğunu belirtmektedirler. Durkheim’da bu yaklaşım çerçevesinde eğitimi; “toplumsal hayata hazır olmayan genç kuşağa yetişkin kuşak tarafından uygulanan etkidir ” olarak tanımlamaktadır. Eğitimin amacı bireyin toplumun değerleri ve normlarını edinmesini sağlayarak genç nesli toplumsallaştırmaktır. Söz konusu değer ve normlar bir toplumdan diğerine değişkenlik arz etmektedir. Eğitim değerlerin edinilmesi bireyin toplumla çatışmadan uyumlu bir yaşam sürdürmesini sağlar. Söz konusu işlevin yerine getirilememesi normsuzluk olarak da isimlendirilebilecek anomi ile sonuçlanır. Ayrıca Durkheim eğitim konusunu sosyal olay kavramı çerçevesinde ele almaktadır. Sosyal ortam birey üzerinde bir baskı oluşturarak toplumun arzu ettiği birey tipinin üretimini sağlar ve genç bireye kendi başına kazanamayacağı görme, davranma ve duyumsama gibi çeşitli nitelikler kazandırmaktadır. Genç bireyler eğitimciler ve aileleri tarafından belirli stillerde yeme, içme, konuşma, düzenli ve disiplinli olma, görgü kurallarına uyma gibi davranışlara zorlanırlar. Zorlamalar genç bireylerin söz konusu davranış kalıplarının içselleştirilmesini beraberinde getirir. Bu zorlamalar Durkheim’a göre değer ve normların edinilmesi bakımından gereklidir. Toplumsal norm ve kurallar bireyler üzerinde emredici bir karaktere sahiptir ve bireysel irade bu normların hâkimiyeti altındadır. Toplumun söz konusu kuralları dikte edildiğinde bireyler bu kuralları takip etmekte zorlanmazlar. Ona göre söz konusu

zorlamalarla edinilen disiplin genç bireylerin özerklik duygusu kazanmalarını da sağlamaktadır. Eğitim süreci içerisinde genç bireylere söz konusu değer ve normların neden önemli olduğu aktarılarak çocukların bu kuralları kendi iradeleri ile takip etmeleri sağlanmalıdır (Kesici, 2018).

Eğitim kurumunun yapısı belirli amaçları yerine getirecek şekilde yapılanmıştır. Buna göre eğitim; evrensel insan imajının verilmesiyle insanlık bilincinin uyandırılmasını, bireyin gelişimine yarayacak bilgi ve yöntemin seçilmesi bakımından bireyin gelişiminin sağlanmasını, bireyin eğilim ve potansiyelinin saptanarak kendi doğrultusunda açılıp gelişimi öngörmesini, toplumsal karakterin yetiştirilmesini ve iyi bir vatandaş yetiştirmeyi; toplumsal değer ve bilgileri, ulusal bilinç içerisinde ve onunla uzlaştırarak genç bireyin edinmesini sağlamayı, genç bireyde ulusal kimliğin oluşmasına hizmet etmeyi, genç bireyi iyi bir üretici ve tüketici yapmayı ve bireyin meslek sahibi olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla yapılandırılan eğitim sistemi toplumda oldukça önemli işlevleri yerine getirmektedir. Akyüz bunları “bireyde insanlık bilincinin uyandırılması ve bu bilincin belirgin bir davranış formuna ve içeriğine kavuşturulması”, “bireye toplumsal bir kimlik-kişilik kazandırma ve iyi bir yurttaş yetiştirme”, “bireyi iyi bir üretici ve akıllı bir tüketici yapma”, bilgi üretimi ve bilginin aktarımı”, kültürel işlevler, “sosyal hareketliliği sağlama” ve toplumsal bütünleştirmeyi sağlama olarak sıralamaktadır (Akyüz, 2008: 161-174).

4.TÜRKÇE EĞİTİMİNİN TOPLUMSAL İŞLEVİ ÜZERİNE

Eğitim modern toplumda birçok işlevi yerine getirmektedir. Söz konusu işlevler eğitimin birey ve toplum için kültürel, ideolojik, iktisadi, psikolojik bakımlarında yeri doldurulamayacak bir kurum olmasını sağlamaktadır. Söz konusu sistem içerisinde eğitim; toplumun ve bireyin söz konusu ihtiyaç ve beklentilerini karşılamayı bireyin yetiştirilmesini sağlayacak bir müfredat doğrultusunda yapılmaktadır. Bu müfredatlara anadilinin de dâhil edilmesi neredeyse evrensel bir olgudur. Söz konusu hususa ilişkin tartışmalardan önce ana dili kavramının kısaca ele alınması gerekmektedir.

Ana dili, dilbilimciler tarafından çoğunlukla yeni bireyin içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde yani doğal ortamında öğrendiği ilk dil olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle ana dilinin öğrenilen bir dil olmadığı daha çok edinilen veya kazanılan bir dil olduğu sıkça vurgulanmıştır. Söz konusu kavram sıkça ana dil kavramı ile karıştırılmaktadır. Ana dili bu başlığın önceki satırlarında aktardığımız tanım çerçevesinde değerlendirilmesi gerekirken ana dil birden çok dile kaynaklık eden, içerisinden birden çok dili doğuran kaynak dil anlamında kullanılmalıdır. Dünyada içerisinde birçok akraba dili doğuran ana dillerin sayısı sınırlı olup, ana dil Fransızca ve Latince gibi dilleri imlemek üzere kullanılan bir kavramdır (Sinan, 2006).

Ana dili eğitiminin temel işlevlerinden biri olarak bilişsel gelişimin ele alınması gereklidir. Biliş kavramı; bireyin kendini ve çevresini anlama/yorumlama ve öğrenme eylemlerini gerçekleştiren zihin etkinliği olarak kabul edilmektedir. Öğrenme sürecinin bir anlamda kendini gerçekleştirme süreci olduğu bilinen bir gerçektir. Öğrenme sürecinin çeşitli aşamalarında dil eğitiminin toplumun yeni bireyinin bilimsel gelişimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Nitekim eğitim sisteminin temel amaçlarından biri olan bilişsel gelişimin sağlanması için bireyin bilişsel ve gelişim özelliklerini dikkate alınması gerekmektedir. Eğitim ve öğretim nesnesinin mahiyetinin ve aktarım amacının bilinmediği bir durumda, doğru yöntem ve araçların kullanılmaması durumunda sistemin başarıya ulaşması beklenemez (Sinan, 2006). Bu nedenle araştırmacılar bilişsel süreç ve dil ilişkisine dair araştırmalar yapmakta, söz konusu ilişkinin eğitim kurumunun yapısı ile ilişkisinin eğitim sistemi içerisinde göz önünde bulundurulmasını önermektedirler.

Bilişsel gelişim düzeyi ve ana dili eğitimi ilişkine dair birçok araştırmadan bahsetmek mümkündür. Böylesi bir ilişki üzerine yaptığı çalışmalarla bilinen Vygotsky, dil ve düşünce arasında paralel bir ilişki bulunduğunu vurgulamaktadır. Bilişsel gelişimin dil gelişiminden farklı olduğuna yönelik düşüncelere katılmayan Vygotsky, ana dili eğitimi ve öğreniminin bireyin zihinsel kabiliyetlerine etki ettiğini düşünmektedir. O'na göre sözcük nesnenin yapısına giderek işlevsel bir anlam kazanmaktadır. Ayrıca bireyinde içinde bulunduğu dil ortamının düşünme düzeyine olumlu yönde etki ettiğini söylemektedir. “Bu nedenle, sözel düşünmenin, çocuğun geçirmiş olduğu, gelişmemiş,

benmerkezci, kısmi, ilkel dil aşamalarını inceleyerek anlaşılabilirliği vurgulanır” (Kol, 2011: 14). Bilişsel kabiliyetler ve dil eğitimi ilişkisi göz önünde bulundurularak araştırmacılar bilişsel düzey ve eğitim müfredatının uygunluğuna ilişkin araştırmalar yapmakta, söz konusu ilişkinin göz önünde bulundurulmasına yönelik çağrılar yapmaktadır.

Yapıcı (2004) eğitimin çocukların duygusal ve bilişsel düzeyine uygun bir şekilde organize edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre ilköğretimin ilk beş yılında öğrencilere öğretilmesi gereken beceri etkili bir şekilde konuşmak, okumak, yazmak ve dinlemektir. Nitekim bu durum göz önünde bulundurulmayarak bu yıllarda öğrencilerin eğitiminde dilbilgisini ağırlıklandırma öğrencilerin anlayamadığı kuralları ezberlemelerine, dilin zevk ve estetiğinden mahrum kalmalarına, yeterli dil becerilerine sahip olamamalarına neden olmaktadır. Araştırmacı çocukların bu yeterliliğe sahip olabilmeleri için biliş düzeyi dil ilişkisinin göz önünde bulundurulduğu yeni bir müfredata ve eğitim tekniklerine ihtiyaç bulunduğunu belirtmektedir.

Ana dili birçok araştırmacı tarafından ulus düşüncesi ve ulusçuluk kavramları ekseninde önem kazanmaktadır. Ana dili eğitiminin ulusçuluk bağlamında öneminin anlaşılması üzere ulusçuluk kavramının gelişimine kısaca bakmak yerinde olacaktır. Fransa, İngiltere ve Almanya'nın geçirdiği tarihi tecrübe ile şekillenen ulusçuluk, Fransa ve İngiltere'de ulusal monarşilerin doğmasıyla üzerindeki insanların bir araya gelmelerini sağlamıştır. Ancak, bu haliyle ulusçuluk “Fransız kökenli ulusçuluk” olarak adlandırılmıştır. Batı Avrupa'da gelişen ulusçuluğun özü, ulusal monarşilerin doğması akabinde sınırları belirli mevcut topraklar üzerinde bütünleşen halkların kendilerini diğer toplumlardan ayırabilecekleri bir kimlik ihtiyacına dayanmaktadır. Söz konusu ihtiyaç bireysel olan kuvvet ve heyecanların ulusal kuvvet ve heyecanlarla özdeşleştirilmesidir. Bu haliyle ulusçuluk gücünü daha çok tarihsel yerleşikliklerden alır ve bu durum ulusçuluğun geçmişte yaşayan kültürel miraslar ve etnik oluşumlardan türediği anlamına gelir. Fransız Devrimi'nin öncesinde ve sonrasında oluşan ulusçuluk, burjuvazinin iktidarını, aristokrasiden alıp ulusa devretme ve kendi özerk iktidarını kurumsallaştırma sürecinin ideolojisini yansıtmaktadır. Böyle bir unsur modern döneme özgüdür (Aksoy & Arslantaş, 2020: 34).

Ulus-devlet sınırları içerisinde homojenleşerek, sınır ötesindeki unsurlarla ise bütünleşmeyi hedeflemektedir. Modern dünyada milliyetçi akımlar öteki uluslarla rekabet edebilmek için homojen bir dünyayı hedeflemekte, söz konusu rekabet birlik içerisinde hareket edecek homojen bir ulusu zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle homojenleşme politikaları ortak değerler ve ulusal bağları sağlayacağına inanılan tercihlerden oluşmaktadır. Böylesi bir dünyada yurttaş olmanın en önemli göstergesi ise siyasi yaşamda, eğitim yaşamında, kültürel değerlerin edinilmesinde, grup aidiyetinin edinilmesinde, ulusun dünya ve gerçeğe ilişkin tasavvur ve anlayışlarında dilin etkisi aracılığıyla görülmektedir. Bu nedenle dil ulusal özelliği en iyi yansıtan unsur olarak ele alınmış; araştırmacılar ulusların düşünce, değer ve kültürünü dilin biçim ve özüne dair çalışmalar yapmışlardır. Bu yaklaşımla popülasyonunu organize etmek isteyen siyasi otorite iletişim aracı olarak siyasi, kültürel ve ekonomik hayatın sürdürüleceği standart bir dil oluşturmak zorunda kalmıştır (Özdoğan, 2015).

Bu tanım çerçevesinde dil ulus için kendisini diğerlerinden ayırdığı bir tasnif aracı olmaktadır. Söz konusu tasnif aracı olma durumu tali bir önemi değil asli bir durumu ifade etmektedir. Nitekim dil aynı zamanda ulus için kurucu bir öneme sahiptir. “Bir İngiliz, İngilizce olduğu için vardır. Bir Ermeni, Ermenice olduğu için vardır. Bugün Sümerce konuşulup yazılmadığı için bir Sümer'in varlığından söz edilemez. Her ulus dili sayesinde vardır. Bu bağlamda ana dili eğitimi ve öğretimi, bir dersin ya da bir eğitim-öğretim etkinliğinin ötesinde bir konudur. Bu durum; ana dilini, özel, vazgeçilmez, ulusal güvenliğe denk stratejik bir değer hâline getirmektedir. Başka bir deyişle ana dili eğitimi ve öğretiminin, sadece bir öğretim programına indirgenemeyecek kadar yaşamsal bir fenomen olduğunu kabul etmek durumundayız. Bir eğitim sisteminde bütün dersler ve etkinlikler gerekirse ertelenebilir veya bu derslerin içeriği isteğe göre değiştirilebilir. Fakat ana dili ile ilgili ders ve etkinlikler ne kaldırabilir ne de ertelenebilir. Bu bağlamda, ana dili eğitimi ve öğretimi, her ulusun geleceğini yakından ilgilendiren bir eğitim-öğretim sorunu olarak değerlendirmek gerekir” (akt. Demir & Yapıcı, 2007: 178-179)

Modern ulus devletler ana dilinin ulusal bilinç ve duyarlılık oluşturmaları üzerindeki önemli işlevini göz önünde bulundurarak ana dili eğitimine büyük özen göstermişlerdir. Bu özeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş dönemi dil politikalarında da görmek mümkündür. 1924 Anayasasında Türkçe Resmi dil olarak kabul edilmiş, kamu kurumlarında açık ve anlaşılır bir yazı dilinin kullanılması desteklenmiştir. Türkçe ile ilgili gösterilen özenin büyüklüğü 1928 yılında gerçekleştirilen yazı devrimi ile anlaşılır olmaktadır. Bu süreçte yapılan eğitim ve diğer devrimlerde ana diline ilişkin uygulamalar önemli bir yer işgal etmiş, yazı dilinin konuşma diline yaklaştırılması için çeşitli çabalar harcanmıştır. Ana dilinin öğretilmesi ve bu konuda yapılan çalışmalar için modern araçların geliştirilememiş olması çeşitli bölgelerde sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur (Sinan, 2006).

Bu makale kapsamında ana dili eğitiminin ele alınacak bir diğer işlevi kültürel değerlerin aktarımıdır. Gerçekten de dil ve kültür kavramları birbiri ile oldukça yakın bir ilişkiye sahiptir. Toplumlar kültürünü dil vasıtasıyla sonraki nesillere aktarır ve bunun kavranılmasını, benimsenmesini sağlar. Aynı dili konuşan bir toplum çevresini, çevresinde gelişen olayları kendince algılar ve anadilinde yer alan kavramlarla anlatır. Hülasa kişi dünyayı kendi dil penceresinden görmektedir. Bu doğrultuda ana dili eğitimi bireyin doğumu ile başlar, eğitim kurumlarında devam eder ve ana dili kabiliyeti arttıkça, kişinin içinde yaşadığı toplumun kültürüne yönelik hâkimiyeti de artar. Bu nedenle dil eğitimi kültür eğitimi olarak da isimlendirilebilir. Dilde yer edinmiş her yapı ile anlam arasındaki ilişki kültürel bir boyut taşımaktadır. Bu boyut aynı zamanda bir gerekliliğe de işaret etmektedir. Milli bütünleşmenin, kültürel gelişimin ve yeni kuşakların hayata uyumunun sağlanması, sağlıklı fertler yetiştirilmesi ve sosyal-kültürel değişimlerin milli menfaatler doğrultusunda yönlendirilmesi ve kültür emperyalizmine yenik düşmenin önüne geçilmesi, milli şuurun canlanması için Türkçe eğitiminde kültür aktarımının yapılması zaruridir (Melanlıoğlu, 2008).

Türkçe eğitiminin temel işlevlerinin ele alındığı bu çalışmada ele alınacak işlevlerden biri de yeni kuşaklara kültür aktarımının sağlanmasıdır. Bu amaçla oluşturulan eğitim müfredatlarında bilişsel ve psikomotor kabiliyetlere yönelik eğitimlerin bireyin gelişimi için yeterli olmadığı öngörülmektedir. Bireyin toplumsal yönü ile ilişkili olarak bireyin toplumla bütünleşmesi ve toplumun tamamında ortak amaçların sağlanması için öğrencilerin planlı ve titiz bir şekilde değerler eğitimi alması gerektiği düşünülmektedir. Bu eğitim doğrudan amacının taşındığı, formel bir eğitim sistemiyle desteklenmelidir. Bunun yanında Türkçe eğitim programlarında öğreticilerin eğitim ortamında oluşturdukları kültür ve işaret ettikleri "iyi" ve "kötü" kavramları öğrenciler için bir değer eğitimi anlamında gelmektedir. Ayrıca ders materyallerinde yer alan metinlerin kültür ve değer aktarımı bağlamında genç kuşağa aktarılmasının büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Bu bakımdan ders kitaplarında yer alan metinlerin bu husus göz önünde bulundurularak faydalı ve toplumsal değerleri öğrencilere iyi olarak kabul ettirecek metinlerin önceliklendirilmesi tavsiye edilmektedir (Kaşkaya & Duran, 2017).

Türkçe eğitimi aracılığıyla bazı değerler doğrudan işaret edildiği gibi bazı değerlerde dolaylı yollarla genç kuşaklara öğretilmektedir. Söz gelimi mevcut müfredatlar içerisinde ki atasözü ve deyimlere ilişkin içerikler bu bağlamda ele alınabilir. Milli ve kültürel değerler söz konusu atasözleri ve deyimler aracılığıyla yeni kuşaklara benimsetilebilir, iyi, kötü, güzel, adil bir insan tipinin bu aktarımlarla özümsemesi sağlanmaktadır. Ulusal bir bilincin oluşması toplumun genel zihniyet yapısının benimsetilerek toplumla uyumlu karakterlerin yetişmesi bakımında uygun araçlar olarak değerlendirilmektedir. Halk kültürünün birer parçası olan bu söz dizileri genel yaşam biçimi, gelenek ve görenekler ile inançlar hakkında toplumun yeni bireylerine bilgiler vermektedir (Bulut, 2013). Böylece Türkçe eğitimi müfredatının içerisinde atasözleri ve deyimler toplumsal değer ve kültürlerin aktarılmasında önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

5.SONUÇ

Eğitim kurumu refah içerisinde yaşayan, öngörülebilir ve huzurlu bir toplumun inşası bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle toplumun yeni bireyleri küçük yaşlardan itibaren sistematik bir yapıya sahip eğitim kurumlarına teslim edilmekte, burada bireylerin uyumlu, kendi ayakları üzerinde durabilen, toplumsal huzur ve barışa katkı sağlayacak bireyler olarak yetişmesi beklenmektedir. Söz konusu eğitim kurumlarının günümüzdeki işlev ve yapısına kavuşması tarihsel süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Bu süreç içerisinde farklı coğrafyalar da farklı eğitim yöntemleri şekillenmiş, dünyanın mevcut modern görünümüne kavuşması ile birlikte söz konusu kurum günümüzde ki yapısına kavuşmuştur.

Modern eğitim sistemi bireyin gündelik yaşantısında ihtiyaç duyacağı temel bilgilerin edinilmesi, toplum yaşantısının sürdürülmesine sağlayacağı katkı, üretici ve tüketici olarak kendi ayaklarının üzerinde durabilmesi gibi çeşitli amaçlarla yapılandırılmıştır. Söz konusu yapılandırma eğitimin farklı disiplinler ve birbiriyle ilişkili farklı formasyonların bireye kazandırılmasına işaret etmektedir. Bu bağlamda genç bireye kazandırılan kabiliyetlerden olan anadili yani Türkçe eğitimi bu makalenin konusunu teşkil etmektedir.

Anadilinin belirli bir formasyon içerisinde toplumun yeni bireylerine aktarılması neredeyse evrensel bir olgudur. Bu makalede söz konusu olgu ele alınmış, böylesi yaygın bir uygulamanın toplumsal işlevleri ele alınmış, değerlendirilmiştir. Bu bağlamda ana dilinin toplumun yeni bireylerinin bilişsel gelişiminin önemli bir parçası olduğu vurgulanmış, Bu nedenle bilişsel düzey ve eğitim müfredatının içeriğinin uygun olması gerektiği belirtilmiştir. Anadili eğitiminin bir diğer önemli işlevi söz konusu eğitim aracılığıyla ulus bilincinin oluşturulmasıdır. Ana dili eğitimi ile dilsel bütünlük, ulusal bütünleşme ve toplumsal kaynaşma sağlanmaktadır. Ayrıca bu eğitim toplumsal değer ve yargılar, toplumun geneline ilişkin bilgiler hülasa toplumun kültürel yapısının genç bireylere aktarılmasını sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, N. D., & Arslantaş, A. (2020). Ulus, Ulusçuluk ve Ulus Devlet. TÜBAR, 31-39.
- Akyüz, H. (2008). Kurumlar Sosyolojisi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bulut, M. (2013). Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi. Turkish Studies, 8(13).
- Çam, F. B. (2016). Eğitim Sisteminin Ortaya Çıkışı ve Antik Yunan Eğitim Anlayışının Temelleri. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(2), 629-643.
- Demir, C., & Yapıcı, M. (2007). Ana Dili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2), 177-192.
- Ergun, D. (2008). 100 Soruda Sosyoloji Elkitabı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Giddens, A., & Sutton, P. (2014). Sosyolojide Temel Kavramlar. Ankara: Phoenix.
- Gümüüş, T. T. (2020). Ortaçağ'dan Erken Modern Döneme Batı Avrupa'da Eğitim Tarihi: Yeni Yaklaşımlar. Mersin University Journal of the Faculty of Education, 6(1), 25-40.
- Jennaiere, A. (1994). Modernite Nedir? Modernite versus Postmodernite (M. Küçük, Çev.). Vadi Yayınları.
- Kaşkaya, A., & Duran, T. (2017). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Değer Aktarımı Açısından İncelenmesi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7(2).
- Kesici, A. (2018). Durkheim'in Görüşleri Doğrultusunda Küreselleşme Olgusu ve Eğitimin Küresel İşlevi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(2), 977-988.
- Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1-21.
- T.D.K. Türk Dil Kurumu <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim T: 2020, 09 20).

- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe đretim Programları. Eğitim ve Bilim, 33(150).
- Mills, C. W. (2017). İktidar Seçkinleri. Ankara: İnkılap Yayınevi .
- zdođan, M. (2015). Türkiye'de Ulus Devlet İnşası ve Dil Devrimi. Akademik Hassasiyetler Dergisi, 2(3), 227-262.
- Sebetci, H. (2016). 11. -12. Yüzyıllarda Ortaçağ Avrupası'nın Eğitime Genel Yaklaşımı. Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 2(3).
- Sinan, A. T. (2006). Ana Dili Eğitimi zerine Bazı Düřünceler. Fırat Üniversitesi Dođu Anadolu Bölgesi Bölgesi Araştırmaları Dergisi, 4(2).
- Yapıcı, M. (2004). Eğitim ve Yabancılaşma. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, <https://j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/98/97>
- Yapıcı, M. (2004a). İlköğretim Dilbilgisi Konularının ocuđun Bilişsel Düzeyine Uygunluđu. İlköğretim-Online, 2(3), 35-41.
- Yaylacı, A. F. (2016). Değerler Eğitimi ve Bir Fabrika Olarak Modern Okul. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 53-172.